

भारत का राजपत्र

सत्यमेव जयते

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY
असाधारण

भाग 12 अनुभाग 1
Part XII Section 1
भाग द्वारा अनुभाग १
प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. 2]	नई दिल्ली, 7 जनवरी 1992/17 पौष (शक) 1913	[खण्ड ३
No. 2]	NEW DELHI, 7th JANUARY 1992/17 PAUSA (SAKA) 1913	[Vol. 3
मंक २]	नवी दिल्ली, ७ जानेवारी १९९२/१७ पौष (शक) १९१३	[खंड ३

स्वतंत्र संकलन महान् फाईल करण्यासाठी या भागाला बेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

विधि और न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नई दिल्ली, दिनांक 7 जनवरी 1992/17 पौष (शक) 1913

(1) दि इंडस्ट्रिअल डिस्प्यूट्स अॅक्ट, 1947 ; (2) दि सेल ऑफ गुड्स अॅक्ट, 1930 ; के मराठी अनुवाद राष्ट्रपति के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और प्राधिकृत पाठ (कॉर्टीय विधि अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खंड (क) के अधीन ये मराठी भाषा में उनके प्राधिकृत पाठ समझे जाएंगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE
(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, dated 7th January 1992/17 Pausha (Saka) 1913

The Translations in Marathi of (1) The Industrial Disputes Act, 1947 (2) The sale of Goods Act, 1930 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws), Act, 1973 (50 of 1973).

माल-विक्रय अधिनियम, १९३०

(१९३० चा अधिनियम क्रमांक ३)*

माल-विक्रयासंबंधीचा कायदा निश्चित व विशेषित करण्यासाठी अधिनियम

[१५ मार्च, १९३०]

उद्याऽर्थी, माल-विक्रयासंबंधीचा कायदा निश्चित व विशेषित करणे समरोचित आहे; त्याऽर्थी याद्वारे पुढीलप्रमाणे अधिनियमित करण्यात येत आहे:—

प्रकरण १ ले.

प्रारंभिक

१. (१) या अधिनियमास १* * * माल-विक्रय अधिनियम, १९३०* असे म्हणता येईल. संक्षिप्त नाव, [(२) त्याचा "विस्तार" [जमू व काशीर राज्य खेरीजकळन] संपूर्ण भारतभर आहे.] विस्तार व प्रारंभ.
(३) तो १ जुलै, १९३० रोजी अंभलात येईल.

२. या अधिनियमामध्ये, विषय किंवा संदर्भ यात काहीही प्रतिकूल नसल्यास,—

व्याख्या.

- (१) "केता" याचा अर्थ, जी व्यक्ती माल विकत घेते किंवा विकत घेण्याचा करार करते ती व्यक्ती असा आहे;

- (२) "सुपूर्दंगी" याचा अर्थ, एका व्यक्तीकडून दुसऱ्या व्यक्तीकडे कब्जाचे स्वेच्छापूर्वक हस्तांतरण असा आहे;

- (३) माल जेव्हा अशा स्थितीत असतो की, त्याची सुपूर्दंगी घेण्यास केता संविदेखाली बांधलेला राहील, तेव्हा तो "सुपूर्दंगीयोग्य स्थितीत" असल्याचे म्हटले जाते;

- (४) "मालाचा हक्कलेब" यात भरणपत्र, गोदी-अधिपत्र, व्हारापालाचे प्रमाणपत्र, माल धक्कावाल्याचे प्रमाणपत्र, रेल्वे-पावती, भालाच्या सुपूर्दंगीचे अधिपत्र किंवा आदेश आणि धन्द्याच्या सामान्यक्रमात भालाच्या कब्जाचा किंवा नियंत्रणाचा पुरावा म्हणून वापरला जाणारा, अथवा त्याद्वारे दर्शविलेला माल हस्तांतरित करण्यात किंवा तो स्वीकारण्यास दस्तऐवजाच्या कब्जेदारास पृष्ठाकनाह्वारे किंवा सुपूर्दंगीह्वारे प्राधिकृत करणारा किंवा प्राधिकृत करण्यासाठी म्हणून केलेला अन्य कोणताही दस्तऐवज यांचा समावेश आहे;

- (५) "दोष" याचा अर्थ, गैरकृत्य किंवा कसूर असा आहे;

- (६) "भावी माल" याचा अर्थ, विक्रयाची सर्विदा केल्यानंतर विकेत्याने निर्माण किंवा उत्पादन किंवा संपादन करावयाचा माल असा आहे;

- (७) "माल" याचा अर्थ, कारवाईयोग्य मागणीहक्क व पैसा यांहून अन्य प्रत्येक प्रकारची जंगम संपत्ती असा आहे; आणि त्यात पुंजरोदा व शंखसं-वाढती पिके, गवत आणि भूमीशी संलग्न किंवा तिचा भाग असलेल्या ज्या वस्तू विकायापूर्वी किंवा विक्रयाच्या संविदेजन्ये अलग करण्याचा करार करण्यात आला आहे त्या वस्तुचा समावेश आहे;

- (८) जिने धन्द्याच्या सामान्य क्रमानुसार आपली झूणे फेडण्याचे थोडवले आहे किंवा जी आपली झूणे जसजशी देय होतील तसेतशी फेड शकत नाही त्या व्यक्तीस—भग तिने दिवाळ-खोरीचे कृत्य केलेले असो वा नसो,—"दिवाळखोर" असे म्हटले जाते;

१. उद्देश व कारणे यांचे निवेदन याकरिता आणि विशेष समितीच्या अहवालाकरिता पहा, गॅंगेट आँफ इंडिया, १९२९, भाग ५ वा, पृ. १६२; प्रवर समितीच्या अहवालाकरिता पहा, गॅंगेट आँफ इंडिया, १९३०, भाग ५ वा, पृ. १.

२. १९६३ चा अधिनियम ३३ याच्या कलम २ द्वारे "भारतीय" हा शब्द गालला.

३. विधि अनुकूलन आदेश, १९५० याद्वारे मूळ पोटकलमाऐवजी घातले.

४. हा अधिनियम १९४१ च्या अधिनियम ४ द्वारे बन्हाडला आणि १९६८ चा अधिनियम २६ कलम ३, अनुसूचीच्या भाग एक द्वारे पांडिचेरीला लागू करण्यात आला आहे.

५. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ आणि अनुसूची याद्वारे "भाग ख राज्ये खेरीजकळन" याएवजी घातले.

(९) "व्यापारी अभिकर्ता" याचा अर्थ, धंदाच्या रुढ कमानुसार असा अभिकर्ता म्हणून माल विकण्याचा किंवा विकीच्या प्रयोजनासाठी माल स्वाधीन करण्याचा, किंवा माल विकत घेण्याचा किंवा मालाच्या प्रतिभूतीवर पेसा उभारण्याचा प्राधिकार असलेला व्यापारी अभिकर्ता असा आहे;

(१०) "किमत" याचा अर्थ, माल-विक्रयाचे पैसारूप प्रतिफल असा आहे;

(११) "मालकीहक्क" याचा अर्थ, मालातील सर्वसाधारण मालकीहक्क असा आहे, केवळ विशेष मालकीहक्क असा नाही;

(१२) "मालाची प्रत" यात त्याची स्थिती किंवा अवस्था यांचा समावेश आहे;

(१३) "विकेता" याचा अर्थ, जी व्यक्ती मालाचा विक्रय करते किंवा विक्रय करण्याचा करार करते ती व्यक्ती असा आहे;

(१४) "विनिर्दिष्ट माल" याचा अर्थ, विक्रयाची संविदा करण्यात आली त्यावेळी निश्चित झालेला व संभव झालेला माल असा आहे; आणि

(१५) या अधिनियमात वापरलेल्या पण त्यात व्याख्या न केलेल्या आणि "भारतीय संविदा अधिनियम, १८७२" (१८७२ चा ९) यात व्याख्या केलेल्या शब्दप्रयोगांना त्या अधिनियमात ठरवून दिलेले अर्थ आहेत.

१८७२ चा अधिनियम ९ याचे उपबंध अधिनियमाच्या व्यक्त उपबंधाशी ते विसंगत असतील तेवढी मर्यादा खेरीजकरून, माल-विक्रयाच्या संविदांना लागू असणे. लागू असण्याचे चालू राहील.

प्रकरण २ रे

संविदेची घटणा

विक्रयाची संविदा

विक्रय आणि ४. (१) माल-विक्रयाची संविदा ही, विक्रेता जिच्याद्वारे मालातील मालकीहक्क क्रेत्यास काही विक्रयाचा करार, किमतीस हस्तांतरित करतो किंवा हस्तांतरित करण्याचा करार करतो ती संविदा होय. अंश-मालकामध्ये परस्परांत विक्रयाची संविदा होऊ शकेल.

(२) विक्रयाची संविदा बिनशर्त किंवा सशर्त असू शकेल.

(३) जेथे विक्रयाच्या संविदेखाली मालातील मालकीहक्क विक्रेत्याकडून क्रेत्याकडे हस्तांतरित करण्यात येतो तेथे त्या संविदेस "विक्रय/विक्री" असे म्हणतात, पण मालातील मालकीहक्क हस्तांतरण एखाद्या भविष्यत्कालीन वेळी, अथवा, मागाहून पूर्ण करावणाऱ्या एखाद्या शर्तीच्या अधीनतेने व्हावयाचे असते तेथे, त्या संविदेस "विक्रयाचा/विक्रीचा करार" असे म्हणतात.

(४) विक्रयाचा करार हा, जेव्हा तो काळ लोटतो किंवा ज्या शर्तीच्या अधीनतेने मालातील मालकीहक्क हस्तांतरित व्हावयाचा असेल त्या पूर्ण होतात तेव्हा विक्रयात रूपांतरित होतो.

संविदेच उपचार

विक्रयाची संविदा ५. (१) माल काही किमतीस विकत घेण्याचा किंवा विकण्याचा प्रस्ताव आणि अशा प्रस्तावाचा कशी केली जाते. स्वीकार, याद्वारे विक्रयाची संविदा केली जाते. त्या संविदेत मालाची तात्काळ सुपूर्दगी किंवा किमतीचे तात्काळ प्रदान करण्याचाबत किंवा या दोन्हीचाबत अथवा सुपूर्दगी किंवा प्रदान हप्त्याहप्त्यांनी करण्याचाबत अथवा सुपूर्दगी किंवा प्रदान किंवा दोन्ही पुढे ढकलण्याचाबत उपबंध करता वैल.

(२) त्या त्या काळी अंमलात असलेल्या कोणत्याहो कायद्याच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, विक्रयाची संविदा लेखी किंवा तोडी किंवा अंशात: लेखी व अंशात: तोडी करता वैल. अथवा त्यातील पक्षाच्या वर्तनाद्वारे उपलक्षित होऊ शकेल.

संविदेची विषयवस्तू

विद्यमान किंवा ६. (१) जो माल संविदेचा विषय असेल तो एकत्र विक्रेत्याच्या मालकीचा किंवा मालकी भावी माल, कजातील विद्यमान माल, अथवा भावी माल असू शकेल.

(२) एखादा माल विक्रेत्याला प्राप्त होणे हे, जी घटना घडेल वा घटणार नाही अशा एखाद्या संभावी घटनेवर अवलंबून असेल त्या बाबतीत, त्या मालाच्या विक्रयाची संविदा होऊ शकेल.

(३) भावी मालाचा सांप्रत विक्रय करण्यासाठी म्हणून विक्रेता विक्रयाची संविदा करतो त्या बाबतीत, ती संविदा त्या मालाच्या विक्रयाचा करार म्हणून प्रवर्तित होते.

७. एखादी संविदा विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयासाठी झालेली असते त्याबाबतीत जर संविदा संविदा करण्यापूर्वी करण्यात आली त्यावेळी विक्रेत्याच्या नकळी तो माल नष्ट झाला असेल अथवा त्याचे इतके नुकसान झाले माल नष्ट होणे. असेल की तो इतःपर संविदेतील त्याच्या वर्णनाशी जुळता राहिलेला नसेल तर, ती संविदा शून्य असते.

८. जेव्हा एखादा करार विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयासाठी झालेला असतो, आणि विक्रेत्याचा विक्रयापूर्वी पण किंवा केत्याचा काहीही दोष नसताना मागाहून, क्रेत्यावर जोखीम पडण्यापूर्वी तो माल नष्ट होतो अथवा विक्रयाच्या करार करार त्यामुळे शून्य होतो.

किंमत

९. (१) विक्रयाच्या संविदेमध्ये किंमत त्या संविदेद्वारे ठरवता येईल किंवा तीद्वारे संमत झालेल्या किंमतीची पद्धतीने ठरवण्याचे मार्गे ठेवता येईल किंवा पक्षांभील व्यवहारक्रमाद्वारे निर्धारित करता येईल. विनिश्चिती.

(२) जेव्हा किंमत पूर्वगामी उपबंधानुसार निर्धारित करण्यात आली नसेल तेव्हा, क्रेता विक्रेत्यास वाजवी किंमत देईल. वाजवी किंमत म्हणजे काय हा प्रत्येक विशिष्ट प्रकरणातील परिस्थितीवर अवलंबून असणारा वस्तूस्थितिविषयक प्रश्न आहे.

१०. (१) त्रयस्य पक्षाने केलेल्या मूल्याने किंमत ठरवायची या अटीवर जेव्हा मालाचा विक्रय अनुमूल्यन विक्रय करण्याचा करार झालेला असतो आणि असा त्रयस्य पक्ष असे मूल्यन करू शकत नाही किंवा करत नाही करार, तेव्हा, तो करार त्यामुळे शून्य होतो :

परंतु, जर तो माल किंवा त्याचा कोणताही भाग केत्याकडे सुपूर्द करण्यात आला असेल आणि त्याने विनियोजित केला असेल तर, तो त्याबद्दल वाजवी किंमत देईल.

(२) जेव्हा अशा त्रयस्य पक्षास विक्रेत्याचा किंवा केत्याचा दोष असल्यामुळे मूल्यन करण्यास प्रतिबंध होतो तेव्हा, दोषो नसलेल्या पक्षास दोषो पक्षाविश्वद नुकसानीसाठी दावा चालवता येईल.

शर्ती व प्राशवासने

११. संविदेच्या शब्दांवरून भिन्न उद्देश दिसून येत नसेल तर, किंमत देण्याच्या वेळेबाबतचे विबंध वेळेबाबतचे विबंध, या विक्रयाच्या संविदेस सारभूत असल्याचे मानले जात नाही. वेळेबाबतचा अन्य कोणताही विबंध संविदेस सारभूत आहे किंवा नाही हे संविदेच्या शब्दांवर अवलंबून असते.

१२. (१) विक्रय-संविदेचा जो विषय असेल त्या मालाच्या संदर्भात तिच्यात असलेला विबंध शर्त व प्राशवासन, हा शर्त किंवा प्राशवासन या स्वरूपाचा असू शकेल.

(२) शर्त म्हणजे संविदेच्या मुख्य प्रयोजनाला सारभूत असा विबंध असून त्याचा भंग झाल्यामुळे ती संविदा प्रत्यादिष्ट समजप्त्याचा अधिकार उद्भवतो.

(३) प्राशवासन म्हणजे संविदेच्या मुख्य प्रयोजनाला सांपार्श्विक असा विबंध असून त्याचा भंग झाल्यामुळे नुकसानी मागण्याचा अधिकार उद्भवतो, पण माल नाकारण्याचा आणि संविदा प्रत्यादिष्ट समजप्त्याचा अधिकार उद्भवत नाही.

(४) विक्रय-संविदेतील विबंध हा शर्त आह की प्राशवासन आहे हे प्रत्येक बाबतीत संविदेचा अर्थ लावण्यावर अवलंबून असते. एखादा विबंधास संविदेमध्ये प्राशवासन झटके असले तरीही ती शर्त असू शकेल.

१३. (१) जेव्हा विक्रय-संविदा विक्रेत्यांके पूर्ण करावयाच्या कोणत्याही शर्तीच्या अधीन असेल शर्त केव्हा प्राशवासन तेव्हा, केत्यास त्या शर्तीबाबत हक्कवर्जन करता येईल अथवा त्या शर्तीचा भंग हा प्राशवासनाचा भंग आहे आणि म्हणून समजावयाची, ते संविदा प्रत्यादिष्ट समजून चालण्यास योग्य कारण नव्हे असे समजप्त्याचा पर्याय स्वीकारता येईल.

(२) जेव्हा विक्रय-संविदा विभागणीय नसेल आणि केत्याने माल किंवा त्याचा काही भाग तसा आशया नव्हे व्यक्त किंवा उपलक्षित अट नसेल तर, प्राशवासनाचा भंग आहे, माल नाकारण्यास आणि संविदा प्रत्यादिष्ट समजून चालण्यास योग्य कारण नव्हे असेच समजता येईल.

(३) जो शर्त किंवा जे प्राशवासन पूर्ण करणे अशक्य असल्यामुळे किंवा अन्य कारणामुळे त्याची पूर्तीत करण्याबाबत कायद्याने माफी दिली आहे अशा कोणत्याही शर्तीच्या किंवा प्राशवासनाच्या बाबतीत या कलमातील कोणत्याही गोटीचा परिणाम होणार नाही.

१. १९६३ चा अधिनियम ३३, कलम ३ द्वारे “किंवा जेव्हा संविदा ही, ज्यातील मालकीहक केत्याकडे गेलेला आहे अशा विशिष्ट माला करिता असेल” हे शब्द गाळले.

हक्क, इत्यादीवाबतचे
उपलक्षित अभिवृचन.

१४. विक्रयाच्या संविदेत, संविदेच्या परिस्थितीवरून भिन्न उद्देश दिसून येत नसेल तर,—

(क) विक्रेताच्या पक्षी, विक्रयाच्या बाबतीत, मालाचा विक्रय करण्याचा त्याला अधिकार आहे आणि विक्रय-कराराच्या बाबतीत, मालकीहक्क जेव्हा संक्रामित व्हावयाचा त्यावेळी त्या मालाचा विक्रय करण्याचा त्याला अधिकार असेल अशी उपलक्षित शर्त असते;

(ख) केत्याकडे त्या मालाचा निवेद कब्जा राहील व तो त्याला उपभोगता येईल असे उपलक्षित प्राशवासन असते;

(ग) जेव्हा संविदा करण्यात आली त्यापूर्वी किंवा त्यावेळी जाहीर न केलेल्या किंवा केत्यास ज्ञात नसलेल्या अशा, कोणत्याही त्रयस्थ पक्षाच्या प्रीत्यर्थ असलेल्या कोणत्याही प्रभारापासून किंवा बोजापासून माल मुक्त असेल असे उपलक्षित प्राशवासन असते.

वर्णनानुसारी विक्रय.

१५. जेव्हा वर्णनानुसारी माल-विक्रयाची संविदा असते तेव्हा, माल वर्णनाशी जुळता असेल अशी उपलक्षित शर्त असते; आणि जर विक्रय नमुनानुसारी व तसेच वर्णनानुसारी असेल तर, अधिकांश माल नमुन्याशी जुळता असला तरी वर्णनाशीही जुळता नसेल तर तेव्हे पुरेसे होणार नाही.

प्रत किंवा योग्यता

१६. या अधिनियमाचे आणि त्या त्या काढी अंमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्याचे याबाबत उपलक्षित उपबंध यांच्या अधीनतेने, विक्रय-संविदेखाली पुरवलेल्या मालाची प्रत किंवा कोणत्याही विशिष्ट प्रयोजनार्थ शर्ती. योग्यता याबाबत, पुढील बाबी खेरीजकडून, कोणतेही उपलक्षित प्राशवासन किंवा शर्त नसते,—

(१) जेव्हा माल कशासाठी आवश्यक आहे ते विशिष्ट प्रयोजन क्रेता व्यवस्थणे किंवा उपलक्षणे विक्रेतास ज्ञात करून देतो व त्यामुळे क्रेता विक्रेताच्या कौशल्यावर किंवा निर्णय-शक्तीवर विसंबून आहे असे दिसते आणि माल अशा वर्णनाचा असतो की, जो पुरवणे हा विक्रेताच्या, (मग तो निर्माता वा उत्पादक असो वा नसो) धूंद्याचाच एक भाग असतो तेव्हा, माल अशा प्रयोजनाच्या दृष्टीने वाजवीपणे योग्य असेल अशी उपलक्षित शर्त असते:

परंतु, एखादा विनिर्दिष्ट वस्तूचा तिच्या पेटंट किंवा अन्य व्यापारी नावाखाली विक्रय करण्याच्या संविदेच्या बाबतीत, तिची कोणत्याही विशिष्ट प्रयोजनार्थ योग्यता याबाबत कोणतीही उपलक्षित शर्त नसते.

(२) जेव्हा मालाचा वर्णनानुसारी क्र्य केलेला असून, जो त्या वर्णनाच्या मालाचा व्यापार करतो (मग तो निर्माता वा उत्पादक असो वा नसो) अशा विक्रेताकडून तो खरेदी केलेला असेल तेव्हा, माल विक्रय प्रतीक्षा असेल अशी उपलक्षित शर्त असते:

परंतु, जर क्रेत्याने माल तपासला असेल तर अशा तपासणीत जी वैगुण्ये उघड होणे साहजिक होते त्यांच्याविषयी कोणतीही उपलक्षित शर्त नसते.

(३) प्रत किंवा विशिष्ट प्रयोजनार्थ योग्यता याबाबतचे उपलक्षित प्राशवासन किंवा शर्त व्यापारी परिधानानुसार जोडता येईल.

(४) या अधिनियमाद्वारे उपलक्षित असे कोणतेही प्राशवासन किंवा शर्त व्यक्त प्राशवासनामुळे किंवा शर्तीमुळे निष्परिणामक होत नाही मात्र उपलक्षित प्राशवासन किंवा शर्त त्याच्याशी विसंगत असता कामा नये.

नमुनानुसारी विक्रय.

१७. (१) विक्रय-संविदा ही, जेव्हा त्या संविदेत अशा आशयाची व्यक्त किंवा उपलक्षित अट असते तेव्हा नमुनानुसारी विक्रयाची संविदा असते.

(२) नमुनानुसारी विक्रयाच्या संविदेच्या बाबतीत,—

(क) अधिकांश माल प्रतीच्या दृष्टीने नमुन्याशी जुळता असेल;

(ख) क्रेत्याला अधिकांश माल नमुन्याशी ताडून पाहण्याची वाजवी संधी मिळेल;

(ग) माल, त्यास अविक्रीय बनवणारे जे वैगुण्य, नमुन्याची वाजवी तपासणी केली असता उघड होणार नाही अशा कोणत्याही वैगुण्यापासून मुक्त असेल,

अशी उपलक्षित शर्त असते.

प्रकरण ३ रे

संविदेचे परिणाम

विक्रेता व क्रेता यांच्यामध्ये मालकी हवकाचे हस्तांतरण.

माल विनिश्चित

१८. जेव्हा अविनिश्चित मालाच्या विक्रयाची संविदा असेल तेव्हा, माल विनिश्चित केला गेल्या-असला पाहिजे. खेरीज व जाईतोपर्यंत मालाखधील कोणताही मालकीहक्क क्रेत्याकडे हस्तांतरित होत नाही.

१९. (१) जेव्हा विनिश्चित किंवा विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयाची संविदा असेल तेव्हा, त्यामधील मालकीहक्क जेव्हा मालकीहक्क ज्यावेळी हस्तांतरित व्हावा असा त्या संविदेमधील पक्षांचा उद्देश असेल त्यावेळी तो क्रेत्याकडे संक्रमित व्हावा हस्तांतरित होतो.

(२) पक्षांच्या उद्देश्याबाबत खातरजमा करण्याच्या प्रयोजनार्थ, संविदेतील शब्द, पक्षांचे वर्तन तेव्हा तो संक्रमित आणि त्या प्रकरणाची परिस्थिती ही लक्षात घेतली जातील.

(३) भिन्न उद्देश दिसून आला नाही तर, कलमे २० ते २४ यांमध्ये अंतर्भूत असेले नियम म्हणजे त्या मालामधील मालकीहक्क क्रेत्याकडे ज्यावेळी संक्रमित व्हावयाचा असेल त्या वेळेबाबत पक्षांचा उद्देश काय होता त्याची खातरजमा करण्यासाठी असलेले नियम होत.

२०. जेव्हा सुपूर्दगीयोग्य स्थितीतील विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयाची बिनशंत संविदा केलेली सुपूर्दगीयोग्य असेल तेव्हा, त्या मालामधील मालकीहक्क, ज्यावेळी संविदा करण्यात येते त्यावेळी क्रेत्याकडे संक्रमित स्थितीतील होतो, आणि किमत देण्याची वेळ अथवा मालाच्या सुपूर्दगीची वेळ अथवा दोन्ही पुढे ढकलण्यात आली विनिर्दिष्ट माल, आहेत किंवा काय हे गोण असते.

२१. जेव्हा विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयाची संविदा केलेली असेल आणि माल सुपूर्दगीयोग्य विनिर्दिष्ट माल स्थितीत आणण्याच्या प्रयोजनासाठी विक्रेता त्याच्या बाबतीत एखादी गोष्ट करण्यास बांधलेला असेल सुपूर्दगीयोग्य तेव्हा, अशी गोष्ट करण्यात येऊन क्रेत्यास त्याची दखल मिळेतोपर्यंत मालकीहक्क संक्रमित होत नाही. स्थितीत आणणे,

२२. जेव्हा सुपूर्दगीयोग्य स्थितीतील विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयाची संविदा केलेली असेल, पण सुपूर्दगीयोग्य स्थिती-विक्रेता किमत विनिश्चित करण्याच्या प्रयोजनासाठी त्या मालाचे वजन करण्यास, त्याचे मोजमाप करण्यास, तील विनिर्दिष्ट माल-त्याची कसोटी लावून पाहण्यास अथवा त्याबाबत अन्य एखादी कृती किंवा गोष्ट करण्यास बांधलेला किमत विनिश्चित असेल तेव्हा, अशी कृती किंवा गोष्ट करण्यात येऊन क्रेत्यास त्याची दखल मिळेतोपर्यंत मालकीहक्क करण्यासाठी संक्रमित होत नाही. विक्रेत्याने त्याच्या बाबतीत एखादी गोष्ट करावयाची असेल तेव्हा.

२३. (१) जेव्हा अविनिश्चित अथवा भावी मालाच्या वर्णनानुसारी विक्रयाची संविदा केलेली अविनिश्चित असेल आणि त्या वर्णनाचा व सुपूर्दगीयोग्य स्थितीतील माल क्रेत्याच्या अनुमतीने विक्रेत्याने किंवा मालाचा विक्रय विक्रेत्याच्या अनुमतीने क्रेत्याने त्या संविदेशीर्यर्थ बिनशंत विनियोजित केला असेल तेव्हा, त्या मालामधील आणि विनियोजन मालकीहक्क तदनंतर क्रेत्याकडे संक्रमित होतो. अशी अनुमती व्यक्त किंवा उपलक्षित असू शकेल, आणि विनियोजन केले जाण्यार्थी किंवा त्यानंतर ती देता येईल.

(२) जेव्हा संविदेस अनुसरून विक्रेता, क्रेत्यास, अथवा क्रेत्याकडे रवाना करण्यासाठी परिवाहकास परिवाहकास किंवा अन्य उपनिहितीस (-मग तो क्रेत्याने नामिनिर्दिष्ट केलेला असो वा नसो-) माल सुपूर्द करतो सुपूर्दगी. आणि विलहेवाट करण्याचा अधिकार राखून ठेवत नाही तेव्हा, त्याने तो माल संविदेशीर्यर्थ विनियोजित केला असल्याचे भानले जाते.

२४. जेव्हा माल जांगडबोलीवर किंवा 'विक्रय वा परतीच्या बोलीवर' किंवा इतर तत्सम जांगडबोलीवर अटीवर क्रेत्याकडे सुपूर्द करण्यात येतो तेव्हा, त्यातील मालकीहक्क क्रेत्याकडे— किंवा 'विक्रय वा परतीच्या बोलीवर'

(क) तो आपली पसंती किंवा स्वीकृती विक्रेत्यास दर्शवतो अथवा तो संव्यवहार अंगीकृत परतीच्या बोलीवर' करणारी अन्य कोणतीही कृती करतो तेव्हा;

(ख) जर त्याने आपली पसंती किंवा स्वीकृती विक्रेत्यास दर्शविली नाही, पण माल नाकारल्याची नोटीस न देता त्याने तो ठेवून घेतला तर, माल परत करण्यासाठी अवधी ठरवलेला असल्यास, असा अवधी संपत्ताच आणि कोणताही अवधी ठरवलेला नसल्यास, वाजवी अवधी संपत्ताच संक्रमित होतो.

२५. (१) जेव्हा विनिर्दिष्ट मालाच्या विक्रयाची संविदा असेल किंवा माल मागाहून संविदे- विलहेवाटीचा प्रीत्यर्थ विनियोजित करण्यात आला असेल तेव्हा, संविदेच्या किंवा विनियोजनाच्याद्वारे, विक्रेत्यास अधिकार राखून विवक्षित शर्ती पूर्ण करण्यात येईतोपर्यंत मालाच्या विलहेवाटीचा अधिकार राखून ठेवता येईल. अशा ठेवणे, बाबतीत, क्रेत्यास अथवा क्रेत्याकडे रवाना करण्यासाठी परिवाहकास किंवा अन्य उपनिहितीस मालाची सुपूर्दगी करण्यात आलेली असली तरीही, विक्रेत्याने लादलेल्या शर्ती पूर्ण करण्यात येईपर्यंत, मालामधील मालकीहक्क क्रेत्याकडे संक्रमित होणार नाही.

'(२) माल जहाजाने पाठवण्यास आला असेल किंवा रेल्वेने वाहून नेण्यासाठी रेल्वे-प्रेसासनाकडे सुपूर्द करण्यात आला असेल आणि, प्रकरणपरव्ये, भरणपत्राद्वारे किंवा रेल्वे-पावतीद्वारे माल-विक्रेत्याच्या किंवा त्याच्या अभिकर्त्याच्या आदेशानुसार सुपूर्द करावयाचा असेल तेव्हा, विक्रेत्याने मालाच्या विलहेवाटीचा अधिकार राखून ठेवला असल्याचे सळूतदर्शनी मानले जाईल.

(३) जेव्हा माल-विकेता किंमतीसाठी केत्यावर विनिमयपत्र काढतो आणि त्याचा स्वीकार किंवा भरणा होण्याची खात्रीलायक तजवीज करण्यासाठी ते भरणापत्राच्या किंवा प्रकरणपत्रदे रेल्वे-पावतीच्या सोबत केत्याकडे रवाना करतो तेव्हा क्रेता, त्याने तो विनिमयपत्र संमानले नाही तर, भरणपत्र किंवा रेल्वेपावती परत करण्यास बांधलेला असतो आणि त्याने ते भरणपत्र किंवा रेल्वे-पावती गैरपणे ठेवून घेतली तर भालामधील मालकीहक्क त्याच्याकडे संक्रमित होत नाही.

रपट्टीकरण.—या कलमात “रेल्वे” आणि “रेल्वे प्रशासन” या शब्दप्रयोगांना, ‘भारतीय रेल्वे अधिनियम, १८९०’ (१८९० चा ९) याखाली त्यांना ठरवून दिल्याप्रमाणे ते ते अर्थ असतील.]

जोखीम सकृतदर्शनी २६. अन्यथा करार झालेला नसल्यास, भालामधील मालकीहक्क केत्याकडे हस्तांतरित होईतोपर्यंत मालकी हक्काबरोबर तो विकेत्याच्या जोखमीवर असती, पण त्यामधील मालकीहक्क केत्याकडे हस्तांतरित होतो तेव्हा, तो संक्रमित होते. माल केत्याच्या जोखमीवर असतो—मग त्याची सुपूर्दगी झालेली असो वा नसो :

परंतु, केत्याचा किंवा विकेत्याचा दोष असल्यामुळे सुपूर्दगीला विलंब झालेला असेल तेव्हा असा दोष नसता तर, जी हानी घडून आली नसती, अशा कोणत्याही हानीपुरती त्या मालाची जोखीम दोषी व्यक्तीवर असते :

परंतु आणखी असे की, विकेता किंवा केता यांची, परस्परांच्या संबंधात मालाचा उपनिहिती म्हणून जी कर्तव्ये किंवा दायित्वे असतील त्यांवर या कलमातील कोणत्याही गोष्टीचा परिणाम होणार नाही.

हक्काचे हस्तांतरण

मालक नसलेल्या २७. या अधिनियमाच्या आणि त्या त्या काढी अंभलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्याच्या व्यक्तीकडून विक्रय. उपसंघांच्या अधीनतेने, जेव्हा एखादी व्यक्ती ज्या मालाची ती मालक नाही तो माल विकते आणि ती त्याचा विक्रय मालकाच्या प्राधिकारान्वये किंवा त्याच्या संभतीने करत नाही तेव्हा, विक्रय करण्याचा विकेत्याचा प्राधिकार नाकबूल करण्यास मालाच्या मालकास आपल्या वर्तनामुळे प्रतिवंध झाला नसल्यास विकेत्याला मालावर जेवढा हक्क होता त्याहून अधिक सबळ हक्क केत्याला मिळत नाही :

परंतु, जेव्हा माल किंवा मालाचा एखादा हक्कलेख मालकाच्या संभतीने व्यापारी अभिकर्त्याच्या कब्जात असेल तेव्हा, व्यापारी अभिकर्ता म्हणून आपल्या कामाच्या सामान्य क्रमानुसार कार्य करत असताना त्याने केलेला कोणताही विक्रय जण काही त्या मालाच्या मालकाने विक्रय करण्यास त्याला व्यक्तपणे प्राधिकृत केलेले असावे त्याप्रमाणे विधिग्राह्य असेल, परंतु केता सद्भावपूर्वक वागला असला पाहिजे आणि विक्रयसंविदेच्या वेळी त्याला विकेत्यास विक्रयाचा प्राधिकार नाही याची दखल असता कामा नये.

संयुक्त मालकापैकी २८. जर मालाच्या अनेक संयुक्त मालकापैकी एकट्याचाच त्यावर सहमालकांच्या परवानगीने एकाकडून विक्रय. कज्जा असेल तर, जी व्यक्ती तो माल अशा संयुक्त मालकाकडून सद्भावपूर्वक विकत घेते आणि विकेत्यास विक्रयाचा प्राधिकार नाही याची विक्रयसंविदेच्या वेळी तिला दखल नसते अशा कोणत्याही व्यक्तीकडे मालामधील मालकीहक्क हस्तांतरित होतो.

शून्यकरणीय संविदे- २९. मालाच्या विकेत्याने त्याचा कज्जा ‘भारतीय संविदा अधिनियम, १८७२’ (१८७२ चा ९) वाली कज्जांयाचे कलम १९ किंवा कलम १९-क याखाली शून्यकरणीय असलेल्या संविदेखाली मिळवला असेल, असलेल्या व्यक्ती-पण विक्रयाच्या वेळी ती संविदा विविंदित करण्यात आलेली नसेल, त्याबाबतीत तो माल सद्भावपूर्वक कडून विक्रय. आणि विकेत्याच्या हक्कामधील वैगुण्याची दखल नसताना केत्याने विकत घेतलेला असेल तर, त्याला त्या मालावर सबळ हक्क मिळतो.

विक्रयानंतर विकेता ३०. (१) जेव्हा एखादा व्यक्तीने माल विकल्यावर, त्या मालाच्या किंवा त्या मालाच्या किंवा केता यांच्याकडे हक्कलेखांचा कज्जा तिच्याकडे राहील किंवा तिला मिळेल तेव्हा, त्या व्यक्तीने किंवा तिच्याकरिता कार्य कज्जा राहणे. करणाच्या व्यापारी अभिकर्त्याने त्या मालाच्या कोणताही विक्रय, तारण किंवा अन्य व्यवस्था याअन्वये कोणत्याही व्यक्तीस तो माल किंवा ते हक्कलेख सुपूर्द किंवा हस्तांतरित केले आणि त्या व्यक्तीने त्या मालाबाबत मूळ विक्रयास असलेल्या कोणत्याही धारणाधिकाराची किंवा अन्य कोणत्याही अधिकाराची दखल नसताना तो माल किंवा ते हक्कलेख सद्भावपूर्वक स्वीकारले तर, जणू काही असा धारणाधिकार किंवा अधिकार अस्तित्वात नसावा त्याप्रमाणे सुपूर्दगी किंवा हस्तांतरण परिणामक होईल.

(२) जेव्हा एखादी व्यक्ती, तिने माल विकत घेतल्यावर किंवा विकत घेष्याचा करार केत्यावर, विकेत्याच्या संभतीने त्या मालाच्या हक्कलेखांचा कज्जा मिळवील तेव्हा, त्या व्यक्तीने किंवा तिच्याकरिता कार्य करणाऱ्या व्यापारी अभिकर्त्याने त्याचा कोणताही विक्रय, तारण किंवा अन्य व्यवस्था याअन्वये कोणत्याही व्यक्तीस तो माल किंवा ते हक्कलेख सुपूर्द किंवा हस्तांतरित केले आणि त्या व्यक्तीने त्या मालाबाबत मूळ विक्रयास असलेल्या कोणत्याही धारणाधिकाराची किंवा अन्य कोणत्याही अधिकाराची दखल नसताना तो माल किंवा ते हक्कलेख सद्भावपूर्वक स्वीकारले तर, जणू काही असा धारणाधिकार किंवा अधिकार अस्तित्वात नसावा त्याप्रमाणे सुपूर्दगी किंवा हस्तांतरण परिणामक होईल.

प्रकरण ४ थे

संविदेश पालन

३१. विक्रय-संविदेश्या अटीनुभार, माल सुपूर्द करणे हे विक्रेत्याचे आणि त्याचा स्वीकार करणे व विक्रेता आणि केता किमत देणे हे केत्याचे कर्तव्य आहे.

३२. अन्यथा करार झालेला नसल्यास, मालाची सुपूर्दगी करणे आणि किमत देणे या समवर्ती किमत देणे आणि शर्ती आहेत, म्हणजेच, विक्रेता किमतीच्या बदल्यात मालाचा कब्जा केत्याला देण्यास तयार व राजी सुपूर्दगी करणे या असेल आणि क्रेता मालाच्या कब्जाच्या बदल्यात मालाची किमत देण्यास तयार व राजी असेल. समवर्ती शर्ती आहेत.

३३. विकलेल्या मालाची सुपूर्दगी करावयाची ज्ञाल्यास जी गोष्ट सुपूर्दगी म्हणून समजली पाहिजे सुपूर्दगी. असा पक्षांमध्ये करार होतो अथवा ज्याच्या परिणामी माल केत्याच्या कब्जात किंवा त्याच्या वतीने तो धारण करण्यास प्राधिकृत झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या कब्जात जाईल अशी कोणतीही गोष्ट कूऱ्यातील ती सुपूर्दगी करता येईल.

३४. संपूर्ण मालाच्या सुपूर्दगीच्या ओघात झालेली अंशत: मालाची सुपूर्दगी ही अशा मालातील अंशत: सुपूर्दगीचा मालकीहीकृत संक्रमित होण्याच्या प्रयोजनार्थ सर्व मालाच्या सुपूर्दगी प्रमाणेच परिणामक असते; पण अंशत: परिणाम माल संपूर्ण मालातून अलग करण्याच्या उद्देश्याने करण्यात आलेली त्याची सुपूर्दगी ही उर्वरित मालाची सुपूर्दगी म्हणून प्रवर्तित होत नाही.

३५. कोणतीही व्यक्त विक्रेता संविदा सोडल्यास, क्रेता सुपूर्दगीकरता आवेदन करीपर्यंत मालाचा विक्रेता केत्याने सुपूर्दगीकरता त्याची सुपूर्दगी करण्यास बाधलेला नसतो.

३६. (१) केत्याने माल कब्जात घावयाचा की विक्रेत्याने तो केत्यास पाठवावयाचा हा प्रत्येक सुपूर्दगीवाबत नियम प्रकरणी पक्षांमधील व्यक्त किंवा उपलक्षित संविदेवर अवलंबून असणारा प्रश्न आहे. अशी कोणतीही संविदा सोडल्यास, विकलेला माल विक्रयाच्या वेळी तो ज्या ठिकाणी असेल त्या ठिकाणी सुपूर्द करावयाचा असतो आणि विक्रयाचा करार करण्यात आलेला माल, विक्रय-कराराच्या वेळी तो ज्या ठिकाणी असेल त्या ठिकाणी, किंवा त्यावेळी तो अस्तित्वात नसल्यास तो ज्या ठिकाणी निर्माण केला किंवा उत्पादित केला जाईल त्या ठिकाणी सुपूर्द करावयाचा असतो.

(२) विक्रयाच्या संविदेअन्वये विक्रेता केत्याला माल पाठवण्यास बांधलेला असेल, पण तो पाठवण्यासाठी कोणतोही वेळ निश्चित केलेली नसेल त्यावाबतीत, विक्रेता तो माल वाजवी अवधीत पाठवण्यास बांधलेला असतो.

(३) विक्रयाच्या वेळी माल तथस्थ व्यक्तीच्या कब्जात असेल त्यावाबतीत, अशा तथस्थ व्यक्तीकडून केत्याला आपण त्याच्या वतीने माल धारण करत आहोत अशी अभिस्वीकृती दिली गेल्याशिदाय व दिली जाईपर्यंत केत्याकडून विक्रेत्याकडे सुपूर्दगी होत नाही:

परतु, या कलमातील कोणत्याही गोष्टीमुळे मालाचा कोणत्याही हक्कलेख पुरःसृत किंवा हस्तांतरित करणे याच्या प्रवर्तनावर परिणाम होणार नाही.

(४) सुपूर्दगीची मागणी किंवा निविदान, ते योग्य वेळी करण्यात आले नाही तर, निविदितव्यक ज्ञाल्याचे समजता येईल. योग्य वेळ कोणती हा वस्तुस्थितिविषयक प्रश्न आहे.

(५) अन्यथा करार झाला नसल्यास, माल सुपूर्दगीयोग्य स्थितीत आणण्याचा व त्यास आनुषंगिक असलेला खर्च विक्रेत्याला सोसावा लागेल.

३७. (१) जेव्हा विक्रेता त्याने जेवढ्या मालाचा विक्रय करण्याची संविदा केली असेल त्यापेक्षा चुकीच्या कमी परिमाणात माल केत्याकडे सुपूर्द करील तेव्हा, तो केत्यास नाकारता येईल, पण याप्रमाणे सुपूर्द केलेला परिमाणात सुपूर्दगी. माल केत्याने स्वीकारला तर तो संविदा-दराने त्याची किमत देईल.

(२) जेव्हा विक्रेता, त्याने जेवढ्या मालाचा विक्रय करण्याची संविदा केली असेल त्यापेक्षा अधिक परिमाणात माल केत्याकडे सुपूर्द करील तेव्हा, केत्यास संविदानिविष्ट असलेला माल स्वीकारता येईल व बाकीचा नाकारता येईल किंवा त्यास तो सर्वच्या सर्व नाकारता येईल. जर केत्याने याप्रमाणे सुपूर्द करण्यात आलेला सर्वच्या सर्व माल स्वीकारला तर तो संविदा-दराने त्याची किमत देईल.

(३) जेव्हा विक्रेता, त्याने ज्या मालाचा विक्रय करण्याची संविदा केली असेल त्यात, संविदा निविदित नसलेला अशा भिन्न वर्णनाचा माल मिसळून केत्याकडे सुपूर्द करील तेव्हा, केत्यास संविदेनुसार असेल तो माल स्वीकारता येईल व बाकीचा नाकारता येईल किंवा तो सर्वच्या सर्व नाकारता येईल.

(४) या कलमाचे उपबंध हे कोणताही व्यापारी परिपाठ, पक्षांमधील विशेष करार किंवा त्यांच्या मधील व्यवहारकम यांस अधीन आहेत.

३८. (१) अन्यथा करार झालेला नसल्यास, मालाचा क्रेता त्याची सुपूर्दगी हप्त्याहप्त्याने हप्त्याहप्त्याने सुपूर्दगी.

(२) जेव्हा मालाच्या विक्रीती संविदा झालेली असून तो ठरलेल्या हप्त्यांनी सुपूर्द करण्याचा असेल व त्याच्या किमती वेगवेगळ्या द्यावयाच्या असतील आणि विक्रीताने एका किंवा अधिक हप्त्याबाबत सुपूर्दगी केलीच नाही किंवा सदोष सुपूर्दगी केली असेल, अयवा केत्याने एका किंवा अधिक हप्त्यांची सुपूर्दगी घेण्याबाबत किंवा त्याची किमत देण्याबाबत उपेक्षा केली किंवा ते करण्यास नकार दिला तर संविदेचा भंग हा संपूर्ण संविदेचा प्रत्यादेश आहे की ज्यातून नुकसानभरपाईचा मागणीहक्क निष्पत्त होईल पण संपूर्ण संविदा प्रत्यादिष्ट समजून चालण्याचा अधिकार निष्पत्त होणार नाही असा तो संविदेपासून अलंग करता घेण्यासाठीखाचा भंग आहे हा प्रत्येक प्रकरणी संविदेच्या अटी आणि त्या प्रकरणातील परिस्थिती यावर अवलंबून असणारा प्रश्न आहे.

परिवाहकास किंवा ४९. (१) जेव्हा विक्रीच्या संविदेस अनुसरून, विक्रेताला केत्याकडे माल पाठविण्यास प्राधिकृत मालधक्कावाल्यास करण्यात आले असेल किंवा त्याच्याकडे तशी मागणी करण्यात आली असेल तेव्हा, केत्याकडे माल पाठविण्याची किमत नामनिर्दिष्ट केलेला असो वा नसो— केलेली सुपूर्दगी किंवा सुरक्षित ताब्यासाठी मालाची मालधक्कावाल्याकडे केलेली सुपूर्दगी म्हणजे मालाची केत्याकडे केलेली सुपूर्दगी असल्याचे सकृतदर्शनी मानले जाईल.

(२) केत्याने अन्यथा प्राधिकृत केले नसेल तर, विक्रीता केत्याच्यावतीने परिवाहकाशी किंवा मालधक्कावाल्याशी मालाचे स्वीकृत आणि त्या प्रकरणातील अन्य परिस्थिती लक्षात घेता वाजवी असेल अशी संविदा करील. जर विक्रीताने असे केले नाही आणि माल मार्गक्रमणाच्या ओघात असताना किंवा मालधक्कावाल्याच्या ताब्यात असताना गहाळ झाला किंवा त्यास नुकसान पोहोचले तर, परिवाहकाकडे किंवा मालधक्कावाल्याकडे केलेली सुपूर्दगी ही स्वतःकडे केलेली सुपूर्दगी समजण्यास क्रेता नकार देऊ शकेल किंवा विक्रेतास नुकसानी घेण्यास जबाबदार धरू शकेल.

(३) अन्यथा करार झालेला नसल्यास, जेव्हा विमा उत्तरवण्याचा शिरस्ता असेल अशा परिस्थितीत, विक्रेताने समुद्रप्रवास अंतर्भूत असलेल्या मागणी केत्याकडे माल पाठवला असेल त्याबाबतीत विक्रीता क्रेता, माल समुद्रप्रवासात असताना त्याचा विमा उत्तरवणे जिच्यामुळे त्यास शक्य होईल अशी नोटीस देईल, आणि जर विक्रीता तसे करण्यास चुकला तर, असा समुद्रप्रवास चालू असताना मालाची जोखीम त्याच्यावर असल्याचे मानले जाईल.

माल दूरच्या ठिकाणी ४०. मालाच्या विक्रेताने, माल जेव्हा विक्रीतात आला तेव्हा तो ज्याठिकाणी असेल त्याहून अन्य सुपूर्द करण्यात येतो ठिकाणी आपल्या जोखीवर तो सुपूर्द करण्याचा करार केला तरीही त्याबाबतीत, अन्यथा करार झालेला त्याबाबतीतील नसल्यास, मार्गक्रमणाला अपरिहायणे आनुषंगिक असलेली मालाच्या खराबीबाबतची कोणतीही जोखीम जोखीम, त्याला पत्करावी लागेल.

मालाची तपासणी ४१. (१) जेव्हा केत्यास, त्याने आधी ज्याची तपासणी केलेली नाही असा माल सुपूर्द करण्यात करण्याचा केत्याचा येतो तेव्हा तो संविदेनुरूप आहे याची खातरजमा करण्यासाठी, त्याची तपासणी करण्याची त्यास वाजवी अधिकार. संधी मिळाल्याशिवाय व मिळेतोपर्यंत त्याने त्याचा स्वीकार केला असल्याचे मानले जात नाही.

(२) अन्यथा करार झालेला नसल्यास, जेव्हा विक्रीता केत्याकडे मालाच्या सुपूर्दगीचे निविदान करतो तेव्हा, माल संविदेनुरूप आहे याची खातरजमा करण्यासाठी, मालाची तपासणी करण्याची वाजवी संधी केत्याला त्याच्या विनंतीवरून उपलब्ध करून देण्यास विक्रीता बांधलेला असतो.

स्वीकार. ४२. आपण माल स्वीकारला आहे असे जेव्हा केता विक्रेतास कळवतो तेव्हा, किंवा त्याच्याकडे माल सुपूर्द करण्यात आला असताना तो त्याच्या संबंधात विक्रेताच्या मालकीशी विसेगत असेल अशी एखादी कृती करतो, किंवा वाजवी अवधी उलटून गेल्यानंतर केता तो माल, आपण तो नाकारला आहे असे विक्रेतास न कळवता ठेवून घेतो तेव्हा, त्याने माल स्वीकारला असल्याचे मानले जाते.

नाकारलेला माल ४३. अन्यथा करार झालेला नसल्यास, जेव्हा माल केत्याकडे सुपूर्द करण्यात येतो आणि त्याचा परंतु करण्यास केता स्वीकार करण्यास तो नकार देतो व त्यास तसे करण्याचा अधिकार असतो तेव्हा, तो विक्रेताकडे माल बांधलेला नाही. परत पाठवण्यास बांधलेला नसतो, तर आपण तो स्वीकारण्यास नकार देत आहोत असे त्यासे विक्रेतास कळवले तरी पुरेसे असते.

मालाची सुपूर्दगी ४४. जेव्हा विक्रीता माल सुपूर्द करण्यास त्यार व राजी असून केत्याला सुपूर्दगी स्वीकारण्यास स्वीकारण्याबाबत किनंती करतो आणि अशी विनंती करण्यात आल्यानंतर वाजवी अवधीत केता मालाची सुपूर्दगी स्वीकारीत उपेक्षा केत्यावहूल नाही तेव्हा, त्याने सुपूर्दगी स्वीकारण्याबाबत उपेक्षा केत्यामुळे किंवा त्यास नकार विल्यामुळे झालेल्या किंवा त्यास नकार कोणत्याही हानीवहूल आणि मालाची देखभाल व ताबा यासाठी येणाऱ्या वाजवी खराबिवहूली ही तो विक्रेतास विल्यावहूल केत्याचे दायी असतो.

वाधित्व. परंतु, जेव्हा विक्रेताने मालाची सुपूर्दगी स्वीकारण्याबाबत उपेक्षा करणे किंवा त्यास नकार देणे हे संविदेचा प्रत्यादेश या सदरात मोडत असेल तेव्हा, या कलमातील कोणत्याही गोष्टीचा विक्रेताच्या अधिकारावर परिणाम होणार नाही.

प्रकरण ५ वे

अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याचे मालातील बाबतीतील अधिकार

४५. (१) (क) जेव्हा मालाची संपूर्ण किमत देण्यात आली नसेल किंवा तिचे निविदान “अप्राप्तमूल्य करण्यात आले नसेल तेव्हा;

(ख) जेव्हा एखादे विनियमपत्र किंवा अन्य परकाम्य संलेख हा सर्वां मूल्यप्रदान म्हणून मिळाला व्याड्या, असेल आणि ज्या शर्तीवर तो मिळाला ती शर्त संलेख अवमानला गेल्याकारणाने किंवा अन्यथा पर्ण करण्यात आली नसेल तेव्हा;

मालाचा विक्रेता या अधिनियमाच्या अर्थानुसार “अप्राप्तमूल्य विक्रेता” असल्याचे मानले जाईल.

(२) या प्रकरणात, “विक्रेता” या संज्ञेत, जी विक्रेत्याच्या स्थानी आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीचा सभावेश आहे, जसे उदा. भरणपत्र ज्याच्या नावे पृष्ठाकिंत केलेले आहे असा विक्रेत्याचा अभिकर्ता, अथवा ज्याने स्वतः किमत दिली आहे किंवा तिच्याकरता जो प्रत्यक्षपणे जबाबदार आहे असा मालप्रेषक किंवा अभिकर्ता.

४६. (१) या अधिनियमाच्या आणित्या त्या काढी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याच्या अप्राप्तमूल्य उपबंधांच्या अधीनतेने, मालातील मालकीहक्क क्रेत्याकडे संक्रमित झालेला असला तरीही, अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याचे अधिकार, मालविक्रेत्यास त्या नात्याने, कायद्याच्या उपलक्षणेने—

(क) माल त्याच्या कब्जात असताना त्यावर किमतीपूरता धारणाधिकार असतो;

(ख) त्याने त्याचा कब्जा सोडल्यानंतर, केता दिवाळखोर झाल्यास, मार्गक्रमणात असलेल्यां मालास अटकाव करण्याचा अधिकार असतो;

(ग) या अधिनियमाद्वारे सर्वांदित केल्याप्रमाणे फेरविक्रयाचा अधिकार असतो.

(२) मालातील मालकीहक्क क्रेत्याकडे संक्रमित झाला नसेल त्याबाबतीत, अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याला, त्यास उपलब्ध असलेल्या अन्य उपायांव्यतिरिक्त आणखी सुपूर्दगी रोखून धरण्याचा अधिकार असतो आणि क्रेत्याकडे मालकीहक्क संक्रमित झाला असता त्याला मिळणाऱ्या धारणाधिकाराशी व मार्गक्रमणात अटकाव करण्याच्या अधिकाराशी पूर्वीकृत अधिकार सदृश व समव्यापी असतो.

अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याचा धारणाधिकार

४७. (१) पा. अधिनियमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, माल ज्याच्या कब्जात असेल असा त्याचा विक्रेत्याचा अप्राप्तमूल्य विक्रेता किमत दिली जाईपर्यंत किंवा तिचे निविदान होईपर्यंत, पुढील बाबतीत, तो कब्जात धारणाधिकार, ठेवून घेण्याला हक्कदार असतो, त्या अशा—

(क) उधारीबाबत कोणताही विवंध केल्याशिवाय माल विकाप्यात आलेला आहे त्याबाबतीत;

(ख) माल उधारीवर विकर्यात आला आहे, पण उधारीची मुदत संपली आहे त्याबाबतीत;

(ग) केता दिवाळखोर होतो त्याबाबतीत.

(२) विक्रेत्यास, क्रेत्याचा अभिकर्ता किंवा उपनिहिती म्हणून जरी माल त्याच्या कब्जात असला तरीही, धारणाधिकार वापरता येईल.

४८. अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याने मालाची अंशतः सुपूर्दगी केली असेल त्याबाबतीत, धारणाधिकारासंबंधी अंशतः सुपूर्दगी केलेली हक्कवर्जन करण्याचा करार जिच्यावरून दिसून वेईल अशा परिस्थितीमध्ये अशी अंशतः सुपूर्दगी केलेली नसेल तर, त्याला उर्वरित मालावर आपला धारणाधिकार वापरता येईल.

४९. (१) मालाचा अप्राप्तमूल्य विक्रेता त्यावरील आपला धारणाधिकार पुढीलप्रकारे गमावतो— धारणाधिकारचे

(क) जेव्हा तो मालाच्या विलेक्ट्रोटीचा अधिकार राखून न ठेवता, परिवाहकाला किंवा अन्य समाप्त;

(ख) जेव्हा केता किंवा त्याचा अभिकर्ता कायदेशीरपणे मालाचा कब्जा मिळवतो तेव्हा;

(ग) त्याबाबत हक्कवर्जन करतो तेव्हा.

(२) मालाचा जो विक्रेता अप्राप्तमूल्य असून त्याचा त्यावर धारणाधिकार आहे तो, केवळ त्याने मालाच्या किमतीबद्दल हुक्मनामा मिळविला आहे एवढाचा कारणाने आपला धारणाधिकार गमावत नाही.

मार्गक्रमणात अटकाव

५०. या अधिनियमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, जेव्हा मालाचा केता दिवाळखोर होतो तेव्हा, मार्गक्रमणात अटकाव माल ज्याच्या कब्जातून गेला आहे त्या अप्राप्तमूल्य मालविक्रेत्यास, तो माल मार्गक्रमणात असताना त्यास करण्याचा अधिकार, अटकाव करण्याचा अधिकार आहे, म्हणजेच माल मार्गक्रमणाच्या ओघात असेतोपर्यंत त्याला त्याचा पुढी कब्जा घेता येईल, आणि किमत दिली जाईपर्यंत किंवा तिचे निविदान होईपर्यंत तो ठेवून घेता येईल.

मार्गक्रमणाचा अवघो.

५१. (१) क्रेत्याकडे पाठवण्यासाठी माल जेव्हा परिवाहकाकडे किंवा अन्य उपनिहितीकडे सुपूर्दं करण्यात येतो त्या वेळेपासून, क्रेता किंवा त्याच्चा त्यासंबंधातील अभिकर्ता अशा परिवाहकाकडून किंवा अन्य उपनिहितीकडून त्याची सुपूर्दी स्वीकारीपर्यंत तो मार्गक्रमणाच्या ओघात असल्याचे मानण्यात येते.

(२) तो माल मुक्कामाला येण्यापूर्वी जर क्रेत्याने किंवा त्यासंबंधातील त्याच्या अभिकर्त्याने त्याची सुपूर्दगी मिळवली तर, मार्गक्रमण समाप्त होते.

(३) माल ठरलेल्या मुक्कामी आल्यानंतर, जर परिवाहकाने किंवा अन्य उपनिहितीने क्रेत्यास किंवा त्याच्या अभिकर्त्यास आपण त्याच्या वतीने माल धारण करीत आहोत अशी अभिस्वीकृती दिली आणि क्रेत्याचा किंवा त्याच्या अभिकर्त्याचा उपनिहिती म्हणून त्याचा कब्जा चाल ठेवला तर, मार्गक्रमण समाप्त होते आणि क्रेत्याने मालाचा पुढील मुक्काम निर्देशित केला असला तरीही ते गैण उरते.

(४) जर क्रेत्याने माल नाकारला आणि परिवाहकाने किंवा अन्य उपनिहितीने त्याचा कब्जा चालू ठेवला तर, विक्रेत्याने जरी तो माल परत घेण्यास नकार दिला असला तरी, मार्गक्रमण समाप्त झाले असल्याचे मानण्यात येणार नाही.

(५) जेव्हा क्रेत्याने भाड्याने घेतलेल्या जहाजावर माल सुपूर्दं करण्यात येतो तेव्हा, नौकाधिपतीने त्याचा कब्जा परिवाहक म्हणून की क्रेत्याचा अभिकर्ता म्हणून घेतला आहे हा त्या त्या विशिष्ट प्रकरणातील परिस्थितीवर अवलंबून असणारा प्रश्न आहे.

(६) जेव्हा परिवाहक किंवा अन्य उपनिहिती, क्रेत्याकडे किंवा त्यासंबंधातील त्याच्या अभिकर्त्याकडे माल सुपूर्दं करण्यास गैरपणे नकार देतो तेव्हा, मार्गक्रमण समाप्त झाल्याचे मानण्यात येते.

(७) जेव्हा क्रेत्याकडे किंवा त्या बाबतीतील त्याच्या अभिकर्त्याकडे मालाची अंशतः सुपूर्दगी करण्यात आली असेल तेव्हा, संपूर्ण मालाचा कब्जा सोडून देण्याचा करार जिच्यावरून दिसून येईल अशा परिस्थितीत अशी अंशतः सुपूर्दगी करण्यात आली नसेल तर, उर्वरित मालास मार्गक्रमणात अटकाव करता येईल.

मार्गक्रमणात अटकाव

५२. (१) मालाचा प्रत्यक्षपणे कब्जा घेऊन, अथवा माल ज्याच्या कब्जात असेल अशा परिकाव घडवून वाईकाळा किंवा अन्य उपनिहितीला आपल्या मार्गणीहक्काची नोटीस देऊन अप्राप्तमूल्य दिक्रेत्याला आपला आणला जातो. मार्गक्रमणात अटकाव करण्याचा अधिकार बजावता येईल. माल प्रत्यक्षपणे जिच्या कब्जात असेल त्या व्यक्तीला किंवा तिच्या प्रकर्त्याला अशी नोटीस दिली जाऊ शकेल. दुसऱ्या बाबतीत, नोटीस परिणामकारी होण्यासाठी ती अशा वेळी व अशा परिस्थितीत दावी लागेल की, ज्यायेंगे प्रकर्ता क्रेत्याकडे सुपूर्दगी होण्यास प्रतिवंध करण्यासाठी वाजवी तपरतेने आपल्या नोकराला किंवा अभिकर्त्याला ती वेळेवर कळवू शकेल.

(२) जेव्हा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याची नोटीस क्रेत्याकडून माल कब्जात असलेल्या परिवाहकास किंवा अन्य उपनिहितीस देण्यात येईल तेव्हा तो, विक्रेत्याकडे किंवा विक्रेत्याच्या निवेशांनुसार माल प्रतिसुपूर्दं करील. अशा प्रतिसुपूर्दगीचा खर्च विक्रियाला सोसावा लागेल.

क्रेता आणि विक्रेता यांच्याकडून हस्तांतरण

क्रेत्याने केलेलदा ५३. (१) या अधिनियमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, अप्राप्तमूल्य विक्रियाला असलेल्या धारणा-पोटिकाचा किंवा घिकारावर किंवा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याच्या अधिकारावर, क्रेत्याने मालाचा जो कोणताही विक्रियातारणाचा परिणाम, किंवा अन्य विलेवाट केलेली असेल त्याचा परिणाम होत नाही. मात्र विक्रेत्याने त्यास अनुमती दिलेली असेल तर गोष्ट अलाहिदा;

परंतु, जेव्हा मालाचा हक्कलेख कोणत्याही व्यक्तीस ती त्या मालाचा क्रेता किंवा मालक म्हणून देण्यात किंवा कायदेशीरपणे हस्तांतरित करण्यात आला असेल आणि त्या व्यक्तीने तो दस्तऐवज एखाद्या, व्यक्तीस हस्तांतरित केला असून तिने जो दस्तऐवज सद्भावपूर्वक व प्रतिफल देऊन घेतला असेल तेव्हा असे लगतपूर्वी उल्लेखिलेले हस्तांतरण जर विक्रियाच्या स्वरूपात असेल तर अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याचा धारणाधिकार किंवा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याचा अधिकार विफल होतो, आणि असे लगतपूर्वी उल्लेखिलेले हस्तांतरण जर तारणाच्या किंवा अन्य मूल्यार्थ संकामणाच्या स्वरूपात असेल तर अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याचा धारणाधिकार किंवा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याचा अधिकार हस्तांतरितीच्या अधिकारांच्या अधीनतेनेच बजावला जाऊ शकतो.

(२) जेव्हा हस्तांतरण तारणाच्या स्वरूपात असेल तेव्हा, अप्राप्तमूल्य विक्रेत्यास तारणधारकाडे अशी मागणी करता येईल की, तारणाडारे प्रतिभूत केलेली रवकम तारणधारकाने प्रथमतः शक्य असेल तेथेवर, क्रेत्याचा तारणधारकाच्या हातात असलेला अन्य कोणताही माल किंवा क्रेत्याविरुद्ध उपलब्ध अभीतील अशा क्रेत्याच्या अन्य कोणत्याही प्रतिभूती यांमधून फेडून घ्यावी.

धारणाधिकाराने ५४. (१) या कलमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याने आपला धारणाधिकार किंवा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याचा अधिकार नुसार वापरण्याने विक्रियाची संविदा विखंडित होत नाही. अटकाव करण्याने

(२) जेव्हा माल नाशवंत स्वरूपाचा असेल अथवा ज्याने आपला धारणाधिकार किंवा मार्गक्रमणात विक्रियांश-अटकाव करण्याचा अधिकार वापरलेला आहे असा अप्राप्तमूल्य विक्रेता मालाचा फेरविक्रय करण्याच्या दाढारेपणे आपल्या उद्देश्याची क्रेत्यास नोटीस देईल तेव्हा, क्रेत्याने जर वाजवी अवघीत किंमत दिली नाही किंवा तिचे विखंडित होत नाही. निविदान केले नाही तर, अप्राप्तमूल्य विक्रेत्याला वाजवी अवघीत मालाचा फेरविक्रय करता येईल आणि

मळ केत्याने केलेल्या संविदाभंगामुळे ज्ञालेल्या कोणत्याही हानीबद्दल त्याच्याकडून नुकसानी वसूल करता येईल, पण फेरविक्रय केला असता होणाऱ्या कोणत्याही नफावर केत्याचा हक्क असणार नाही. जर अशी नोटीस देण्यात आली नाही तर, अप्राप्तमल्य विकेता अशी नुकसानी वसूल करण्याला हक्कदार असणार नाही आणि फेरविक्रय केला असता काही नका झाल्यास त्यावर केत्याचा हक्क असेल.

(३) आपला धारणाधिकार किंवा मार्गक्रमणात अटकाव करण्याचा अधिकार ज्याने वापरला आहे असा अप्राप्तमल्य विकेता मालाचा फेरविक्रय करतो तेज्हा, मूळ विक्रेतास फेरविक्रयाची नोटीस देण्यात आली नसली तरीही या केत्याला त्यावर मूळ केत्यापेक्षा सबळ हक्क प्राप्त होतो.

(४) जेव्हा विकेता, केत्याने कसूर केल्यास फेरविक्रय करण्याचा अधिकार व्यक्तपणे राखून ठेवतो आणि केत्याने कसूर केली असता मालाचा फेरविक्रय करतो तेज्हा, त्याद्वारे मूळ विक्रय-संविदा विखंडित होते, पण नुकसानीसाठी विक्रेत्यास सांगता येईल अशा कोणत्याही मागणीहक्कास त्यामुळे बाध येत नाही.

प्रकरण ६ वे

संविदाभंगाबद्दल दावे

५५. (१) जेव्हा विक्रयाच्या संविदेअन्वये मालातील मालकीहक्क केत्याकडे संक्रामित झालेला किमतीसाठी दावा. असेल आणि केता संविदेच्या अटीनुसार त्या मालाची किमत देण्याबाबत गैरपणे उपेक्षा करील किंवा त्यास नकार देईल तेज्हा, विक्रेत्यास मालाच्या किमतीसाठी त्याच्यावर दावा लावता येईल.

(२) जेव्हा विक्रयाच्या संविदेअन्वये कोणत्याही दिवशी सुपूर्दंगी ब्हाबयाची असली तरी, किमत विवक्षित दिवशी प्रदेय असेल आणि केता अशी किमत देण्याबाबत गैरपणे उपेक्षा करील किंवा त्यास नकार देईल तेज्हा, भालातील मालकीहक्क संक्रामित झालेला नसला आणि माल संविदेशीत्यर्थ विनियोजित करण्यात आलेला नसला तरीही, विक्रेत्यास किमतीसाठी त्याच्यावर दावा लावता येईल.

५६. जेव्हा केता मालाचा स्वीकार करण्याबाबत आणि त्याची किमत देण्याबाबत गैरपणे उपेक्षा अस्वीकाराबद्दल करील किंवा त्यास नकार देईल तेज्हा, अस्वीकाराबद्दल नुकसानी मिळण्यासाठी विक्रेत्यास त्याच्यावर दावा नुकसानी. लावता येईल.

५७. जेव्हा विकेता केत्याकडे माल सुपूर्दंग करण्याबाबत येंवणे उपेक्षा करील किंवा त्यास नकार सुपूर्दंगी न केल्याबद्दल देईल तेज्हा सुपूर्दंगी न केल्याबद्दल नुकसानीसाठी विक्रेत्यास त्याच्यावर दावा लावता येईल. नुकसानी.

५८. 'विनिदिष्ट अनुतोष अधिनियम, १८७७' (१८७७ चा १) प्रकरण २ रे याच्या उप-विनिदिष्ट पालन बंधाऱ्या अधीनतेन, विनिदिष्ट किंवा विनिश्चित मालाची सुपूर्दंगी करण्याच्या संविदेचा भंग केल्याबद्दल लावलेल्या कोणत्याही दावात, वादीच्या अर्जावरून न्यायालय, त्यास योग्य वाटल्यास, तो माल नुकसानी देऊन ठेवून घेण्याचा विकल्प प्रतिवादीला न देता, संविदेचे यथाविनिदिष्ट पालन करण्यात याव असा आपल्या हुक्मनाम्याद्वारे निरेश देऊ शकेल. हुक्मनामा विनाश असू शकेल, अथवा नुकसानी, किमतीचे प्रदान किंवा अन्य गोष्टी यांवाबत न्यायालयाला न्याय वाटल अशा अटीवर व शर्तोवर दिला जाऊ शकल, आणि हुक्मनामा केला जाण्यापूर्वी कोणत्याही वेळी यादीस अर्ज करता येईल.

५९. (१) जेव्हा विकेत्याने प्राश्वासनाचा भंग केलेला असतो किंवा जेव्हा केता विक्रेत्याने पालन प्राश्वासनाच्या करावयाच्या शर्तीचा कोणताही भंग हा प्राश्वासनाचा भंग आहे असे समजून चालण्याचा पर्याय स्वीकारतो भगाबद्दल उपाय. किंवा तसे करणे त्यास भाग पडते तेज्हा, प्राश्वासनाचा अशा प्रकारे भंग झाला एवढ्याच कारणाने केत्याला माल नाकारण्याचा हक्क मिळत नाही; पण त्यास—

(क) प्राश्वासनाचा भंग झाल्याचे कारण किमतीमध्ये घट करण्यासाठी किंवा तिला फाटा देण्यासाठी विक्रेत्यावर दावा लावता येईल;

(ख) प्राश्वासनाच्या भंगाबद्दल नुकसानी मिळण्यासाठी विक्रेत्यावर दावा लावता येईल.

(२) किमतीमध्ये घट करण्यासाठी किंवा तिला फाटा देण्यासाठी केत्याने प्राश्वासनाचा भंग झाल्याचे कारण पुढे केले आहे ही वस्तुस्थिती त्याला आणखी नुकसान सोसावे लागले असेल तर त्याच प्राश्वासन भंगाबद्दल दावा लावण्यास त्याला प्रतिवंध ठरत नाही.

६०. जेव्हा विक्रय-संविदेतील कोणताही पक्ष सुपूर्दंगीच्या दिनांकापूर्वी संविदा प्रत्यादिष्ट करतो नियत दिनांकापूर्वी तेज्हा अन्य पक्षास एकत्र ती संविदा विद्यमान असल्याचे समजता येईल आणि सुपूर्दंगीच्या दिनांकापूर्वी संविदेचा प्रत्यादिष्ट. वाट पाहता येईल, किंवा त्यास ती संविदा विखंडित म्हणून समजता येईल. आणि भंगाबद्दल नुकसानी मिळण्यासाठी दावा लावता येईल.

६१. (१) जेथे विधित: व्याज किंवा विशेष नुकसानी वसूल करण्याजोगी असेल अशा कोणत्याही नुकसानीच्या रूपाने प्रकरणी, व्याज किंवा विशेष नुकसानी वसूल करण्याच्या, किंवा दिलेले पैसे ते, दिल्याबद्दलचे प्रतिफल व्याज व विशेष निःफल आले असेल त्यावाचीत वसूल करण्याच्या विक्रेत्याच्या किंवा केत्याच्या अधिकारावर था नुकसानी. अधिनियमातील कोणत्याही गोष्टीचा परिणाम होणार नाही.

(२) विश्व संविदा नसल्यास,—

(क) विक्रेत्याने किमतीच्या रकमेसाठी लावलेल्या दाव्यात त्याला—मालाच्या निविदानाच्या दिनांकापासून किवा किमत प्रदेय होती त्या दिनांकापासून;

(ख) विक्रेत्याच्या पक्षी संविदाभग झाला असेल त्या बाबतीत, केल्याने किमतीच्या परताच्या साठी लावलेल्या दाव्यात त्याला—किमत दिली त्या दिनांकापासून,

त्या किमतीच्या रकमेवर, त्यावालय त्यास थोग्य वाटेल अशा दराने व्याज देबू शकेल.

प्रकरण ७ वे

संकीर्ण

उपलक्षित अटी व ६२. जेव्हा विक्रय-संविदेअन्वये विधिकलिपत उपलक्षणेने कोणताही अधिकार, कर्तव्य किवा दायित्व शर्ती वगळणे. उद्भवप्पासारखे असेल तेव्हा, पक्षांमध्येल व्यक्त कराराद्वारे किवा व्यवहारक्रमाद्वारे अथवा ज्यायोगे संविदेतील उभय पक्ष बांधले जातील. असा परिपाठ असेल तर त्या परिसाठाद्वारे से निष्परिणामक करता येईल किवा त्यात बदल करता येईल.

वाजवी अवधी हा ६३. जेव्हे या अधिनियमात वाजवी अवधीसंबंधी कोणताही निर्देश करण्यात आला आहे तेथे, वस्तुस्थितिविषयक वाजवी अवधी म्हणजे काय हा वस्तुस्थितिविषयक प्रश्न ठरतो.

प्रश्न.

लिलाव-विक्रय. ६४. लिलावाद्वारे करावयाच्या विक्रयाच्या बाबतीत—

(१) माल विक्रयासाठी लाटवार ठेवला असेल तेव्हा असा प्रत्येक लाट अलग अलग विक्रय-संविदेचा विषय असल्याचे सळतदर्शनी मानले जाते;

(२) मालाचा विक्रय पूर्ण झाल्याचे लिलावकार जेव्हा हातोडथाच्या ठोक्याने किवा अन्य रुढीतीने घोषित करतो तेव्हा ती पूर्ण होईल; आणि, असे जाहीर होईतोपर्यंत कोणत्याही बोलीदारास आपली बोली मागे घेता येईल;

(३) बोली बोलण्याचा अधिकार विक्रेत्यास किवा त्याच्या वतीने व्यक्तपणे राखून ठेवता येईल आणि, जेव्हा असा अधिकार अशा रीतेने व्यक्तपणे राखून ठेवण्यात आला असेल,—एण अन्यथा नव्हे—तेव्हा विक्रेत्यास किवा त्याच्या वतीने कोणत्याही व्यक्तीस, यात यापुढे अंतर्भूत असलेल्या उपबंधांच्या अधीनतेने, लिलावात बोली बोलता येईल;

(४) विक्रय हा विक्रेत्याच्या वतीने बोली बोलण्याच्या अधिकारास अधीन असल्याचे जाहीर करण्यात आले नसेल तेव्हा, विक्रेत्याने अशा विक्रयाच्या वेळी स्वतः बोली बोलणे किवा बोली बोलण्यासाठी कोणत्याही व्यक्तीस नेमणे अयवा लिलावकाराने जाणूनबुजून विक्रेत्याकडून किवा अशा कोणत्याही व्यक्तीकडून कोणतीही बोली घेणे कायदेशीर होणार नाही; आणि या नियमाचे व्यतिक्रमण करणारा कोणताही विक्रय कपटपूर्ण आहे असे फेत्यास समजता येईल.

(५) विक्रय राखीव किवा हातच्या किमतीस अधीन असल्याचे जाहीर करता येईल;

(६) जर विक्रेत्याने किमत चढवण्यासाठी कृतक बोलीचा उपयोग केला तर विक्रय केत्याच्या विकल्पानुसार शून्यकरीय असतो.

विक्रय-संविदांमध्ये, [६४क. (१) संविदेच्या अटीवरून भिन्न उद्देश दिसून येत नसेल तर, कोणत्याही मालाच्या वाढलेल्या किवा विक्रयाची किवा क्रायाची कोणतीही संविदा करण्याच्या वेळी कर बसवलेला नसेल त्यावाबतीत, कर देण्याचा घटविलेल्या बंद न करता ती संविदा करण्यात आल्यानंतर अयवा ती करण्याच्या वेळी कर बसवलेला असेल त्यावाबतीत, करांची रक्कम मालाचा दत्तकर विक्रय किवा क्रय करण्याची संविदा करण्यात आल्यानंतर, अशा मालावाबत पोटकलम मिळवावयाची किवा (२) मध्ये वर्णन कलेल्या स्वरूपाचा कोणताही कर बसवला, वाढवला, घटवला किवा माफ केला वजा करावयाची गेल्यास,—

(क) जर याप्रमाणे तो बसवणे किवा वाढवणे अशा प्रकारे परिणामक झाले की, त्यायोगे, प्रकरणपत्रवे, तो कर किवा वाढीव करै किवा अशा कराचा कोणताही भाग दिला जातो किवा प्रदेय होतो, तर विक्रेत्यास अशा कराच्या किवा करातील वाढीच्या बाबतीत दिलेल्या किवा प्रदेय असणाऱ्या रकमेइतका होईल एवढा अंश संविदा-किमतीत मिळवता येईल, आणि तो अशी मिळवलेली रक्कम चुकती करून घेण्याला आणि तीसाठी दावा लावून ती वसूल करण्याला हक्कदार असेल; आणि

(ख) जर अशी घट किवा माफी अशा प्रकारे परिणामकारक झाली की त्यायोगे, प्रकरणपत्रवे केवळ घटवलेला कर दिला जातो किवा प्रदेय होतो किवा कोणताही कर दिला जात नाही किवा प्रदेय होत नाही, तर फेत्यास कराच्या घटीइतके किवा माफ कलेल्या कराइतका होईल एवढा अंश संविदा-किमतीतून वजा करता येईल, आणि तो अशी वजातीची रक्कम चुकती करण्यास किवा तिच्याकरता किवा तिच्यावाबत दावा लावला जाण्यास दायी असणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) चे उपबंध पुढील करांना लागू आहेत, ते असे—

- (क) मालावरील कोणतेही सीमांशुल्क किंवा उत्पादनशुल्क;
- (ख) मालाच्या विक्रयावरील किंवा क्रयावरील कोणताही कर.]

६५. (निरसित) 'निरसन अधिनियम, १९३८' (१९३८ चा १) — कलम २ व अनुसूची याद्वारे निरसित.

६६. (१) या अधिनियमातील किंवा त्याद्वारे झालेल्या कोणत्याही निरसनातील कोणत्याही व्यावृत्ती, गोष्टीमुळे,—

(क) या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वीच संपादित किंवा उपार्जित झालेला कोणताही अधिकार, हक्क, हितसंबंध, ओढवलेले आवंधन किंवा दायित्व; अथवा

(ख) असा कोणताही अधिकार, हक्क, हितसंबंध, आवंधन किंवा दायित्व यांच्याबाबतची कोणतीही वैधिक कार्यवाही किंवा उपाय; अथवा

(ग) या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वी केलेली किंवा राहिलेली कोणतीही गोष्ट; अथवा

(घ) या अधिनियमाद्वारे व्यक्तपणे निरसित केली नसेल अशी माल-विक्रयासंबंधीची कोणतीही अधिनियमिती; अथवा

(ङ) या अधिनियमाशी विसंगत नसलेला कोणताही विधिनियम, यांवर परिणाम होणार नाही किंवा परिणाम होतो असे मानले जाणार नाही.

(२) माल-विक्रयाच्या संविदांशी संबंधित असलेले दिवाळ्योरीचे नियम, या अधिनियमात काहीही अंतर्भूत असले तरी त्यांना लागू असण्याचे चालू राहील.

(३) विक्रय-संविदेश्या स्वरूपातील जो संव्यवहार गहाण, तारण, प्रभार किंवा अन्य प्रतिभूती म्हणून कायदान्वित व्हावा असा त्यामागे उद्देश असतो अशा कोणत्याही संव्यवहारास या अधिनियमाचे विक्रय-संविदेशी संबंधित असलेले उपबंध लागू नाहीत.

ध्वी. एस. रमावेद्यी
सचिव, भारत सरकार